

Nel Benschop

Niet veel mensen staan er bij stil maar de Arnhemse dichteres Nel Benschop was toch werkelijk de populairste van Nederland, ooit. Maar: is het nu literair of niet? Volgens de literatuur-critici mogen we haar werk niet tot de literatuur rekenen maar veel Nederlanders zullen dat niet met hen eens zijn. Van haar bundels werden er maar liefst 3 miljoen verkocht en haar gedichten vormden een bron van hoop in moeilijke dagen voor honderduizenden. Eind januari 2005 overleed ze in Arnhem op 87 jarige leeftijd de meest gelezen dichteres van Nederland.

Nel Benschop werd als zesde kind geboren in een gereformeerd gezin in Den Haag op 16 januari 1918. Ze kwam uit een eenvoudig milieu, haar vader werkte bij de plantsoendienst. Ze genoot een strenge opvoeding, helemaal binnen de gereformeerde levensstijl van toen. Die opvoeding legde de basis voor haar latere werk want dat was stevast doorspekt met religie en christelijke thema's. Nel had ambities. Een van de weinige geaccepteerde en gerespecteerde werkzaamheden voor vrouwen in die tijd was het onderwijs. Bij voorkeur, natuurlijk, op een meisjesschool. Zodoende ging ze naar de kweekschool, zoals de lerarenopleiding toen heette. In 1937 werd ze *kwekeling met akte* aan een lagere school, de Albert Kuypschool in de rosse buurt van Den Haag. Een populaire bezigheid in die tijd vormden de zogenaamde declamatie avonden. Het was dan zaak een gedicht zo mooi en correct mogelijk voor te lezen, of liever voor te dragen. Ook Nel nam in deze tijd declamatieles. Langzaam groeide na de oorlog het aantal declamatie-avonden waar aan zij mee deed. Echter, altijd met gedichten van anderen. Het zou tot 1973 duren voordat zij ook uit haar eigen werk begon voor te dragen, dat toen net gepubliceerd werd. Uit de bundel *Een vlinder van God* om precies te zijn.

Van het westen naar Arnhem

In 1945, na de bevrijding, werd Nel Benschop benoemd als onderwijzeres aan het instituut Coolsma in Driebergen. Dit was een MULO-internaat voor meisjes. Niet alleen de leerlingen waren intern, ook het onderwijspersoneel sliep en at op school. Bovendien waren ook zij onderhevig aan dezelfde strenge discipline. In 1948 ging ze les geven op een gewone school: de christelijke MULO Molenbeke in Arnhem, waar ze 27 jaar bleef, van 1948 tot 1975. Tijdens haar laatste jaar in Driebergen ontmoette ze een man, een collega. Ze werden verliefd, maar de man was helaas getrouwd. Het bleef dus bij over en weer lange brieven schrijven. Misschien dat ze toen haar talenten als schrijfster ontdekte. Maar de brieven werden ontdekt door de echtgenote van de man in kwestie, en zij deed haar beklag bij het bestuur van de MULO in Arnhem, waar Nel toen al werkte. De contacten werden onmiddellijk gestaakt. Zes jaar later ontmoette ze een andere man, helaas ook getrouwd. Ze verbrak de relatie na enige tijd, omdat ze vond dat het niet mocht: *God heeft anders beschikt*. Ze was er wel erg verdrietig over hetgeen ze uitte in haar gedichten uit die tijd. Die gedichten, 200 stuks, heeft ze altijd bewaard, maar nooit gepubliceerd. Misschien dat nu na haar dood ze alsnog publiekelijk worden. Rond 1953 verscheen het eerste gedicht van Nel Benschop in druk in *Ons Kerkblad* van de gereformeerde kerk van Arnhem. Maar het duurde nog tot 1967 voor haar eerste bundel verscheen: *Gouddraad uit vlas*. Het leven in eenzaamheid begon haar blijkbaar te vervelen want van 1962-1967 nam ze een leerling in huis, ze begeleidde zijn studie en maakte zijn periode van volwassen worden mee. Dit werd haar pleegzoon. Er woonde bovendien ook nog een tijd een vriendin in huis. In het Arnhemse Schaarsbergen waar dit allemaal gebeurde werd in die tijd dan ook stevig over haar geroddeld. Haar pleegzoon werd zelf ook onderwijzer en ging Nederlands studeren, Nel deed voor de gezelligheid mee.

Op aanraden van ds. Willemsen van haar kerkgemeente stuurde Nel haar gedichten in 1958 naar uitgeverij Kok. De directeur van de uitgeverij, dhr. Steunenbergh, stuurde het manuscript terug met een afwijzingsbrief. Hij wilde het niet uitgeven om de eenvoudige reden dat hij dacht dat er geen markt voor was. De teleurstelling was blijkbaar zo groot dat Nel in de jaren erna geen uitgever meer benaderde. In 1965 paste een bevriend echtpaar enkele weken op het huis van Nel gedurende haar vakantie. Ze vonden haar gedichten en stimuleerden haar om weer een uitgever te zoeken. Dat deed ze prompt maar de eerste reacties waren opnieuw afwijzend.

Totdat de Arnhemse boekhandelaar Bert Oranje zich garant stelde voor een afname van 200 exemplaren als zij het nog eens bij Uitgeverij Kok zou proberen. Nu werd de bundel dan toch geaccepteerd. In december 1967 verscheen *Gouddraad uit vlas*. Negen jaar later waren er 100.000 exemplaren van verkocht. In 1982 ging de miljoenste dichtbundel van Nel Benschop over de toonbank, voor een dichter in Nederland een ongekennde prestatie. De literatuurcritici sabelden haar werk echter neer. *Het beroerde is natuurlijk wel dat mensen als Nel Benschop, wier bundels druk op druk beleven, slechts uiterlijke hoedanigheden van een gedicht hanteren om hun inhouden kwijt te raken. Daarbij komt nog dat in dergelijke bundels oude wijn in oude zakken wordt gedaan, wat naar mijn idee een existentiële en kevende geloofsbeleving deerlijk in de weg staat.* (R.L.K. Fokkema, Trouw, 14-06-1975)

De eerste en tweede bundel kwamen uit dezelfde voorraad gedichten die ze had opgespaard tussen 1950 en 1970. Ze ademen dezelfde sfeer, veel geschreven vanuit de *ik*. Wanhoop en verdriet worden steeds verzacht door troost.

In de derde bundel werd dat anders: het gesprek van de *ik* met God ging langzaam over in een gesprek met de ander over God. Die andere heeft vaak leed te dragen. Het lijkt wel of Nel Benschop los raakte van haar eigen problemen en zich verplaatste in het verdriet van anderen. Twintig jaar na haar eerste bundel zijn er bijna twee miljoen bundels verkocht, maar de pers is kritisch. Uit de recensies (ook in de christelijke kranten) blijkt dat de pastor haar gedichten in het hart sluit, maar dat de literatuurcriticus haar met een zekere hooghartigheid verwijderd uit de omgeving van zijn boekenkast.

Nel Benschop zei zelf: *ik schrijf geen literatuur, ik schrijf meditatie op rijm*. Haar meditaties spraken zo velen aan dat zij de meest geciteerde dichter van Nederland werd. Het leeuwendeel van de aanhalingen vinden we nog dagelijks in de rubriek rouwadvertenties.

Hoe kwam het dat het werk van Nel Benschop juist in de jaren zestig en zeventig zo'n doorslaand succes was? De periode 1960-1980 kenmerkte zich door grote maatschappelijke veranderingen. De opkomst van de welvaartsstaat, ontstaan van de jeugdcultuur, het verdwijnen van het systeem van verzuiling en voor het eerst ontkerkelijking op grote schaal. Veel gelovige Nederlanders zochten steun en zekerheid en zij vonden die eerder in de gedichten van Nel Benschop dan tijdens de beatmissen van de evangelische beweging. Binnen veel kerken vervlakte de geloofsbeleving, men begreep de preken niet meer. Bij Nel Benschop vond men het vertrouwde evangelie. Maar ook onder mensen die de kerk de rug hadden toegekeerd waren haar gedichten geliefd. Ze brachten een algemene christelijke boodschap.

GEDICHT:

Er is hoop
Ik klaag u aan, u die met donk're woorden
slechts spreken kunt van doem en ondergang,
van haat, van mensen die elkaar vermoorden,
van alles wat wanhopig maakt en bang.
Ik klaag u, christenen, aan, omdat uw monden
slechts woorden spreken als de wereld spreekt:
zo zonder uitzicht en zo aard-gebonden,
zodat uw werk onder uw handen breekt
Ik klaag u aan, omdat u in de grauweheid
van dit bestaan geen warmend vuur ontsteekt
omdat uw hoop vergaan is door uw lauwheid,
omdat u zwijgt, waar God van liefde spreekt.
Er is nog hoop, waardoor wij kunnen leven:
Christus, Die uit de dood is opgestaan!
Dit is de waarheid, die u dóór mag geven:
alleen door Hém kunnen wij voortbestaan

Schrijver: Nel Benschop

